

»Ikke paa Pigekammeret – men paa Førersædet«

Af Ole Skjerk og Anne Lykke Poulsen

sagde den kvindelige gymnastikinspektør i København, frk. Else Thomsen, da hun i september 1932 af bladet »Kvindelig Idræt« blev spurgt om, hvordan hun kørte på motorcykel.¹

Den samme Else Thomsen var det, der en god måneds tid senere udløste den mest omfattende diskussion om køn og idræt i dansk idræts historie. Det skete, da hun på Dansk Idræts-Forbunds (DIF) repræsentantskabsmøde, som et led i sin begrundelse for at træde ud af DIF's bestyrelse, kritiserede det nye fænomen kvindeatletik:

«Frk. Else Thomsen (..) rettede derefter et Angreb på Kvinde-Atletikken, som hun ikke sympatiserede med baade af sundhedsmæssige – og æstetiske Grunde. Hun mente, at det var et af Efterkrigstidens mange Eksempler paa »Degeneration«. Athletik er ikke nødvendig for Kvinder. Mente, at det var Mændene, der »lokkede« Kvinderne til at dyrke Athletik. Trangen efter Sensation. DIF bør holde igen overfor Kvinde-Atletik gennem Lægerne».²

Hvordan kunne disse holdninger forenes i én og samme person? Hvorfor var det mere passende for kvinder at køre på motorcykel end at dyrke atletik?

Køn eller idræt

Else Thomsen var en på mange måder tidstypisk repræsentant for det, man kan kalde »lærerinde-kulturen«. I København var en

stor del af kvindeidrætten i 1920erne og 30erne organiseret i selvstændige, rent kvindelige foreninger, hvor gymnastikken var udgangspunktet, og hvor ledere og trænere, alle kvindelige, i reglen var uddannede gymnastiklærere og –pædagoger. Denne selvstændige kvindeidrætskultur var ofte i konflikt med det etablerede idrætssystem i Danmark – herunder DIF -, og modsætningerne kom til udtryk i synet på køn, konkurrence, opdragelse og idrættens organisering.

For kvindeforeningerne var det centrale begreb **kønnet**, mens DIF og dets mandlige ledelse tog udgangspunkt i **sporten**, som i DIF blev opfattet som en i princippet demokratisk og kønsneutral størrelse.

Else Thomsens kritik af kvindeatletikken og DIF's reaktion på denne kritik kan på flere måder fungere som en illustration af centrale forskelle i opfattelsen af sportens rolle og af kønnets placering i sporten i 1930ernes danske idrætslandskab.

Forskelle som i nogen grad er gået i glemmebogen, fordi Else Thomsen og de kvindelige idrætsforeninger i 1934, da konflikten om kvindeatletik var afsluttet, stod tilbage som tabere og siden forsvandt ud af DIF's historie – og sammen med dem enhver form for diskussion af forholdet mellem køn og idræt.

Else Thomsen

blev født i 1879 i landsbyen Høm, lidt syd for Ribe, og efter at være blevet uddannet som lærerinde på Ribe Seminarium, rejste hun til København, hvor hun 1903-04 gennemførte årskurset på Statens Gymnastikinstitut. Herefter blev hun ansat ved Københavns Skolevæsen, samtidig med at hun blev engageret i gymnastiksammenhænge udenfor skolevæsenet.

I 1906 meldte hun sig ind i Københavns Kvindelige Gymnastikforening (KKG), hvor hun resten af sit liv var medlem og fra 1914 også med i bestyrelsen. I perioden 1920-24 var hun formand for KKG.

I 1919 udnævntes Else Thomsen til gymnastikinspektør i Københavns kommune. Hun blev – som noget ret enestående – ansat på samme vilkår som sin mandlige kollega H.P. Langkilde. Dansk Kvindesamfund spillede en rolle i denne forbindelse, da organisationen opfordrede Københavns Borgerrepræsentation til at ansætte en kvindelig gymnastikinspektør på lige fod med den mandlige.³ Som gymnastikinspektør holdt Else Thomsen opsyn med pigestyrtakten på de københavnske skoler og afholdt kurser for lærerinderne, og hun var i de følgende 20-25 år en af de centrale skikkelser i den danske kvindegymnastik, både inden for folkeskolen og inden for de frivillige idrætsforeninger.

I kraft af sit arbejde som gymnastikinspektør og sit engagement i kvindegymnastikken i KKG sad hun i DIF's bestyrelse i fire år fra 1928 til 1932, hvor hendes største indsats blev igangsættelsen af den omfattende kvindeidrætsdiskussion, som er omtalt i indledningen.

Else Thomsen forblev hele sit liv ugift. Hun levede i et miljø omgivet af kvindelige kolleger – lærerinder og gymnastikpædagoger, og først i 1928 som 50-årig fik

hun sit eget hjem i et hus, som hun delte med en anden gymnastiklærerinde. Indtil da havde hun boet til leje på et værelse.

Man får et billede af Else Thomsen som en engageret og arbejdsom kvinde, der i høj grad levede i og var præget af et kvindemiljø, og hvor gymnastikken var det centrale både i hendes arbejde og i hendes fritid.

Ægteskab eller arbejde?

Søren Mørch skriver i »Den ny Danmarkshistorie 1880-1960« om mellemkrigstidens Danmark:

«Den mulighed kvinder havde for at skabe sig en acceptabel tilværelse var at sørge for at blive gift. Hele perioden igen betragtedes det at leve ugift som en sørgelig tilværelse for en kvinde – og denne opfattelse deltes uforblømt også af Dansk Kvindesamfund». ⁴

Else Thomsen levede altså »en sørgelig tilværelse«, set ud fra datidens fremherskende normer; men selv har hun nok set anderledes på det.

I det tidligere omtalte motorcykel-interview siger hun, at »sidde bagpå er der ikke nogen Fornøjelse ved, man skal selv have Herredømmet over Maskinen«, ⁵ og dette ønske om selv at have »Herredømmet over Maskinen« gjorde sig også gældende i forbindelse med hendes arbejdsliv. Gymnastikken blev hendes erhverv, og hun bestred en stilling, hvor hun havde udfordringer, ansvar, dispositionsfrihed og idrætspolitisk indflydelse.

Hun havde som den første kvindelige gymnastikinspektør i Københavns Kommune stor indflydelse på pigestyrtakten, på lærerindernes pædagogik og på gymnastikkens form og indhold – hun var en pionér på området. Hendes artikler om idræt og gymnastik vidner om et stort en-

gagement i arbejdet, og samtidig var hun leder både i KKG og DIF.

Desuden deltog hun i mange idrætsdiskussioner, som lå udenfor gymnastikinspektørens umiddelbare arbejdsfelt. For eksempel kritiserede hun tidens rekord- og konkurrenceidræt, ligesom hun ofte udtrykte forbehold overfor K.A. Knudsens anvendelse af den passive spændbøjning som et middel til at rette børnenes krumme rygge ud.⁶

I sit arbejde var hun i stand til at vende den svaghed, det i datiden var at være kvinde på arbejdsmarkedet, til en styrke: Nemlig ved at udnytte de muligheder **ugifte** kvinder havde for at lade sig opsluge af en karriere.

I forhold til tidens generelle kvindesyn, var hun en outsider; en kvinde, der faldt lidt uden for rammerne. Snarere end at være en idealkvinde, var hun en frontkæmper.

Men en pæn og arbejdsom frontkæmper: Det var ikke tilfældigt, hvilken type karriere hun – eller de fleste af de øvrige ugifte kvinder – valgte. Oftest arbejdede de inden for områder, hvor der var en høj grad af omsorgsarbejde samt et vist element af kald – for eksempel som lærerinder og sygeplejersker, hvor de overførte traditionelt kvindelige værdier til deres arbejdsliv. Kaldets og omsorgens betydning i den ugifte kvindes erhvervskarriere var med til at gøre erhvervsarbejdet acceptabelt.

Else Thomsen befandt sig på en gang **inden** for de gældende normer om kvindelighed, fordi hun havde et arbejde, som byggede på kvindelige værdier, – det vi i dag kalder »bløde værdier«- og **uden** for normerne, fordi hun insisterede på, at hendes arbejde og karriere havde en selvstændig værdi, og ikke blot var en erstatning for et liv som husmoder og moder.

Denne tilværelse i udkanten af det nor-

male, eller i hvert fald af det almindelige, har rimeligvis haft stor betydning for hendes syn på kvinders rolle i samfundet, og på den funktion, hun mente idrætten burde have for kvinder.

Og for hvordan hun blev opfattet i det etablerede – mandlige – idrætssystem.

Idrættens rolle for kvinder – og mænd

I et radioforedrag fra 1932 med titlen »Kvinderne og Idrætten« siger Else Thomsen:

»Vor Livsgerning, hvor den end falder, har Krav paa, at Fritiden bruges saadan, at den enkelte bliver bedre, dygtigere, friskere og mere oplagt til Arbejdstiden. Dertil kan Idrætten bidrage, naar den drives som en Leg, der øver Kræfterne, udvikler Selvherredømme, Energi til at overvinde Vanskeligheder, Hensyntagen til andre og giver den umiddelbare Glæde og Friskhed, der betyder forstærket Livsfølelse. Saa er den en forædlende Fritidssysel – ja, saa er den karakterdannende.«⁷

Arbejdet er målet, det egentlige. Fritiden er et middel, som skal anvendes, så den kommer samfundet og det egentlige arbejde til gode. De idrætsaktive kvinder skal igennem idrætsdeltagelse blive i stand til at yde en større arbejdsindsats i hjemmet og udenfor hjemmet. Idrætten har således et kompensatorisk sigte. Den skal være »forfriskende, energivækkende og fornøjelig«, så den kan modvirke stillesiddende og ensformigt arbejde. Men fornøjelsen skal være et middel, og må ikke være et mål i sig selv – en fare, der ofte lurer i idrættens verden, kritiserer Else Thomsen.

Kun når idrætten udøves ansvarligt i forhold til det større mål, er den samfundsmæssigt værdifuld.

Der ligger derfor også et stort ansvar hos

idrætslederne og trænerne; træningen skal ledes og organiseres på en måde, som fremmer nytteværdien. Dette samfundsperspektiv er meget konsekvent hos Else Thomsen: Idrætten kan under den rette form og ledelse være et middel til at opdrage og kvalificere befolkningen til at få den rette indstilling til at arbejde for samfundet.

Else Thomsen var en varm fortaler for, at idrætsledere burde uddannes, og hun ønskede på denne måde at overføre værdierne fra skolegymnastikken, som varetoges af uddannede idrætslærerinder, til idrætten i de frivillige foreninger.⁸

I radioforedraget henvender Else Thomsen sig først og fremmest til de erhvervsaktive kvinder, og samtidig er de idealer, hun opstiller for idrætten og gymnastikken præget af hendes arbejde inden for skoleidrætten. Således overfører hun sin egen livsverden og sine egne normer til at gælde for alle kvinder; uanset disse normer ikke har været relevante for de mange kvinder, der har levet under helt andre betingelser, for eksempel som husmødre.⁹

Selvom Else Thomsens radioforedrag havde overskriften »Kvinderne og Idrætten«, er de idealer, hun opstiller for idrættens funktion, generelle. Det gælder for **begge** køn, at idrætten har en opdragende funktion, og at arbejdet er det væsentlige. Men det betyder ikke, at Else Thomsen mente, at mænd og kvinder skal have det samme ud af at dyrke idræt.

Else Thomsen er fortaler for en kønsadskilt idræt, og hun lever selv op til dette ideal som medlem af Københavns Kvindelige Gymnastikforening; og ikke nok med, at hun mener, at kønnene skal være adskilte – de skal også dyrke idræt på forskellige måder:

Kvindes idrætsudøvelse skal ske i form af en decideret kvindeidræt eller kvindegymnastik, og den vigtigste begrundelse

for hendes ønske om kønsadskilt idræt skal findes i Else Thomsens forståelse af begrebet kvindelighed.

Kvindelighedens særart

Et grundlæggende synspunkt hos Else Thomsen er opfattelsen af kvindeligheden som noget **særegent**, af kvinder som en **særlig art**.¹⁰ Et synspunkt som har betydning for, hvordan en passende kvindeidræt skal udøves, ledes og organiseres.

For Else Thomsen havde kønsproblematikken ikke noget med ligestilling at gøre; i hvert fald ikke som ligestilling opfattes i vore dage. For hende er det slet ikke en relevant problemstilling. Hun mener, at de to køn er grundlæggende forskellige, og derfor har forskellige arbejdsopgaver og –områder i tilværelsen. Hun ser ikke kvinderne som ringere end mændene – eller omvendt; men hun forstår de to køn som forskellige, og denne forskel må og skal komme til udtryk i den form for idræt, som de to køn driver.

For idrætten er netop et af de steder, hvor denne forskel defineres og opretholdes, eller – hvis man dyrker idræt uden at være underlagt ansvarlige og kompetente ledere – hvor forskellen sløres og banaliseres.

Else Thomsen er klar og ligefrem i sine krav til den kvindelige idræt. Udgangspunktet er hendes kvindelighedsbegreb: Kan den pågældende idrætsaktivitets bevægelsesmønster og –udtryk rummes inden for den forståelse af kvindelighed, som hun – Else Thomsen – har? Styrker idrætsaktiviteten kvindeligheden, eller er den nedbrydende for det særligt kvindelige?

Man kan mene, at det er at gøre for meget ud af idrætten. Kan det virkelig være af så stor betydning for opretholdelsen af kvindeligheden, om man dyrker den ene eller den anden form for idræt?

Ud fra Else Thomsens forståelse af idræt og kvindelighed er der tale om helt centrale forhold. Dels havde hun, som vi tidligere har beskrevet, et meget engageret og professionelt forhold til idrætten og dens betydning, og dels – hvad der nok er det allervigtigste – var hun overbevist om, at kvindeligheden først og fremmest må forstås og skabes ud fra kroppen.

Derfor blev spørgsmålet om, hvordan kvindeidræt skulle drives, en helt afgørende problemstilling for Else Thomsen.

Gymnastik, idræt og kvindelighed

Gymnastikken er Else Thomsens bevægelsesmæssige udgangspunkt; i gymnastikken ser hun den optimale udfoldelsesmulighed for kvindeligheden, og hun – og en række af de ledende kvinder i kvindeidrætsforeningerne i det hele taget – ønskede, så vidt det var muligt, at overføre gymnastikkens værdier og mål til også at være gældende i kvindernes idræt.

I 1942 skriver Else Thomsen en artikel om »Kvinderne og Idrætten«.¹¹ Heri fremlægger hun sine ideer om en særlig kvindegymnastik, hvor hun ikke mindst er inspireret af professor Lindhard,¹² der mener at kunne identificere en »særlig kvindelig bevægelsesform« med naturgivne, passende kvindelige bevægelsesmønstre og bevægelseskvaliteter. Else Thomsen citerer i artiklen fra Lindhards »Den specielle Gymnastikteori«:

»Kvindegymnastik skal overholde den særlig kvindelige Bevægelsesform, ikke skarpe og markerede Bevægelser, men jævne og plastiske. Stillingerne skal være rene og smukke, men ikke have Præg af den koncentrerede Energi, som udmærker Manden«.¹³

For Else Thomsen er det først og fremmest gennem **gymnastikken**, man kan udvikle og bevare det særligt kvindelige, fordi man her arbejder med bevægelserne som et middel og ikke som et mål i sig selv. Det er til gengæld en fare, der ligger på lur, så snart man bevæger sig over i idrætten – og som gør det svært at kontrollere, om en idrætsgren lever op til normerne om kvindelighed.

Else Thomsens radioforedrag fra 1932 er da også i væsentlig grad en idrætskritik.¹⁴ Idrætskritikken er tosidet; dels kritiseres sportens overdrevne konkurrencemoment, og dels kritiseres visse af de idrætsgrene, som kvinder udøver. Ved siden af kritikken beskriver Else Thomsen en række idrætsaktiviteter, som – udøvet på den rigtige måde – kan fremme hendes kvindelighedsnorm.

Svømning, håndbold og rulleskøjteløb fremhæves som aktiviteter, der kan fremme de egenskaber og kvaliteter, som er naturlige for kvinder. Svømning er »hygiejnisk«, »fornøjelig«, »smuk« og »nyttig«, når den dyrkes uden konkurrence- og rekordmoment. Rulleskøjteløb egner sig for kvinder på grund af »...de glidende, bløde bevægelser...og de stærke og smukke afbalancerede Sving.«

Æstetikken og sundheden ses som centrale i disse to idrætsdiscipliner.

Boldspil og især håndboldspillet fremhæves for deres indbyggede evne til at opdrage spillerne til samfundslivet. Boldspil er nemlig

»...udpræget selskabelige Spil, hvor to partier prøver Kræfter mod hinanden, og hvor Samarbejde og Kammeratliv udfolder sig, mens uomgænglige Love stiller bestemte Krav, som alle maa adlyde, for at Arbejdet kan gaa godt indenfor det lille Spillesamfund«.

Else Thomsen trækker en linie fra det

store samfund til »det lille Spillesamfund« som et eksempel på, hvordan hun mener, at idrætten kan opfylde sin opdragende og samfundsmæssige rolle. Samtidig nedtoner hun betydningen af håndboldspillet grundlæggende tab-vind-kode og konkurrencemoment, som hun dybest set ikke bryder sig om, men må acceptere som noget uundgåeligt:

»Vi kan ikke borteliminere Kappementet af Idrætten, det findes ogsaa i de for Kvinder saa udmærkede Boldspil, men der kan Kappelysten ledes og kultiveres, saa at den bliver en Spore til egen Dygtighed under fuld Hensyntagen til Helheden; Egoisme og Hensynsløshed kan holdes nede i et Samarbejde, der kræver Selvbeherskelse og Selvkontrol.«

Idrætten kan altså – ligesom gymnastikken – fungere opdragende, hvis den udøves under den nødvendige kontrol.

Derudover har idrætten den kvalitet, at opnået bevægelseskompetence i idræt kan overføres som kompetence i arbejds- og samfundslivet i øvrigt: »...der læres Raskhed i Vendingen baade med Hensyn til Bevægelse og Omtanke«... og:

»Her er ikke tale om den Hurtighed, der bestaar i en planløs Styrtten af Sted uden Maal og Med, den er ikke gavnlig for Arbejdet, og den er ubehagelig for Omgivelserne; den Hurtighed, som disse Idrætsformer opøver, er Evnen til rask at orientere sig under mange forskellige Forhold. Ogsaa paa anden Maade er det gavnligt at være hurtig i Vendingen: den langsomme faar ofte noget tilsyneladende sløvt og dvask over sin Person, mens den hurtige umiddelbart virker som mere kvik og vaagen i det hele taget i sin Færd.«

Men det er afgørende, at idrætsudøvelsen er under kontrol og ikke udvikler sig til at blive et mål i sig selv. Ellers slår den over i sin modsætning, som er »...den hæs-

blæsende Konkurrence og Rekordjagt... (der er)...fysisk og almenmenneskelig set nedbrydende...« – og dette gælder for både mandsidræt og kvindeidræt.

Med denne kritik af konkurrence og rekordjagt er vi tilbage til de holdninger, som Else Thomsen udtrykte på DIF's repræsentantskabsmøde i 1932, hvor hun udtalte sig skarpt og fordømmende om kvindeatletikken og dermed udløste det, der i DIF's historie kommer til at hedde »Sagen angaaende Kvindeidrætten«.¹⁵

Da det går op for de mandlige ledere i DIF og Dansk Athletik-Forbund (DAF), at det ikke kun er kvindernes atletik, men konkurrencebegrebet i det hele taget, der står for skud, vågner de op:

»Sagen angaaende Kvindeidrætten har beskæftiget Forbundet i det forløbne Aar. (...) men naar DAF er gaaet i Brechen for Kvindeatletikken er det ikke alene for Damernes skyld, men nok saa meget fordi vi har følt, at det var et Angreb paa vort Konkurrencesystem og vore Rekorder. Da det ikke er bevist, at det er skadeligt for Kvinder at dyrke Athletik, har vi følt det som vor Pligt at forsvare dette Standpunkt – i Bevidstheden om, at Angrebet ogsaa gjaldt den mandlige Konkurrence-Idræt.«¹⁶

Netop kvindeatletikken

var en oplagt skydeskive for Else Thomsens kritik af konkurrenceidræt for kvinder.

Indtil 1929 var atletik i Danmark en idrætsgren, der udelukkende blev dyrket af mænd, og det var en idrætsgren, der i sit udtryk blev opfattet som selve inkarnationen af maskuline dyder: Kraft, hurtighed, enkeltmandspræstationer og rekord var begreber, der hørte atletikken til, og som i almindelighed blev forstået som hørende til mændenes verden.

*Kvindelige atletikudøvere fra Boldklubben Mariendal i begyndelsen af 1930'erne med deres mandlige træner som det samlede midtpunkt.
Billedet udlånt af Inge Lærke.*

Men efter kvindeatletikken kom på det olympiske program i 1928, begyndte ideen om, at kvinder kunne dyrke atletik så småt at vinde fodfæste også i Danmark.

Første gang kvindeatletikken optræder i egentlig konkurrencesammenhæng,¹⁷ er ved Spartas atletikstævne i København 4. august 1929, hvor kvindelige udøvere er indbudt til at konkurrere i 5 x 60 meter stafetløb.¹⁸ 6 kvindehold stiller op; men i et af skifterne sker der et uheld, hvor en af deltagerne falder og brækker benet. Bedømmelsen i aviserne dagen efter er ikke nådig. Berlingske Tidende skriver om »Et overflødigt Dameløb og et sørgeligt Uheld«, mens Politiken konstaterer, at »Spartas hvide Nederdels-Damer hindredes af det

folderige Klædebon og blev nr. 3 i 45 Sek.«

I september samme år er der kvindelig deltagelse i yderligere et atletikstævne, og herefter er det tid for atletiklederne at gøre status. På Københavns Athletic-Forbunds (KAF) repræsentantskabsmøde i 1929 udtaler formanden Richard Nordstrøm sig om den spirende kvindeatletik:

»Dammers Deltagelse i et Par af Sæsonens Stævner blev berørt. Formanden fandt det uforeneligt med Kvindens Fysik at deltage i den fri Idræts Konkurrencer og det forekom ham ingenlunde tiltalende at se Damerne som Athleticudøvere – men erkendte, at det sikkert var en Udvikling, som det vilde være haabløst at gaa imod.«

Dernæst diskuterede man på mødet »Damekonkurrencer«:

»Den fremherskende Mening var absolut, at Damekonkurrencer sikkert var uundgaaelige, men hverken gavnlige eller ønskelige. Oluf Madsen,¹⁹ DAF, oplyste, at DAF's Bestyrelse vilde udarbejde et Dame-reglement«. ²⁰

De mandlige atletikledere opgiver at modarbejde det »uundgaaelige« – måske på baggrund af, at atletikforbundet i disse år er i medlemskrise, og har brug for at udvide sit rekrutteringsgrundlag. I maj 1930 vedtages et Kvindeatletikreglement, og dermed er kvindelig atletikudøvelse i princippet anerkendt af DAF – og dermed også af DIF.

Herefter indbyder Frederiksberg Idrætsforening (FIF) til det »1. danske Kvindeidrætsstævne«, som afholdes 20/7 1930 med 100 aktive kvinder, og ifølge avisernes vurdering var stævnet med 1500 tilskuere en succes. Avisomtalen bærer dog stadig præg af,²¹ at kvindeatletik er et nyt fænomen:

»For en talrig og højst interesseret Tilskuerskare løb Danmarks første Kvindeatletikstævne i Gaar af Stabelen i Frederiksberg Idrætspark. Det var lidt underligt at overvære et Atletikstævne udelukkende besat med kvindelige Kræfter; men taget som Helhed var Forløbet heldigt – selv om der vel nok maa gaa nogen Tid, før Kvindeatletikken har vundet lutter Tilhænger«. ²²

Inden for atletikforbundets egne kredse er der stadig visse forbehold overfor kvinderne. Man fastholder, at mænd og kvinder skal træne hver for sig. Det betyder i praksis, at kvinderne tildeles de dårlige træningstidspunkter; undtagen på Frederiksberg Stadion, hvor et hjørne bliver indrettet til en lille, særlig kvindebane.²³ Desuden er det DAF's officielle holdning, at man ikke

ønsker at afholde kønsblandede stævner, om end der dog afholdes en række blandede stævner op gennem 1930erne.²⁴

Set med Else Thomsens øjne er disse forsøg på at fastholde, at kønnene **ikke** skal blandes under idrætsudøvelsen, et positivt tegn.

Mindre heldigt er det, at atletikkvinderne er medlemmer af blandede idrætsforeninger, hvor mændene fører det store ord som ledere og trænere. Der findes ingen rene kvindeatletikforeninger. Modsat er det indenfor de idrætsgrene, som Else Thomsen mener er passende for kvinder – for eksempel svømning og gymnastik. Her er det i det københavnske idrætsmiljø karakteristisk, at foreningerne er rent kvindelige, og at trænere og ledere er idrætsuddannede kvinder, som kan sikre, at der er overensstemmelse mellem det særligt kvindelige og den idræt, som kvinderne dyrker.

Organiseringen i blandede foreninger og den deraf følgende mandlige dominans er baggrunden for, at Else Thomsen i sin kritik på DIF's repræsentantskabsmøde kan hævde, at mændene har »lökke« kvinderne ind i atletikken.

I den anden del af sin kritik på repræsentantskabsmødet, at kvindeatletikken er udtryk for efterkrigstidens (efter 1. Verdenskrig) »Degeneration«, forholder Else Thomsen sig til atletikken som idræt. Her er det især konkurrenceformen og bevægelsesmønstret, der må stå for skud.

Else Thomsen mener, at atletikkens konkurrencemoment fremkalder »en vis Fanatisme«, hvorved kvinderne presses til præstationer – »eensidig sportslige Maximalydelse« – som overskrider deres fysiske formåen. Følgen er, at »den almene Udvikling gaar tabt«. Kvinderne får »en uharmonisk Legemsform, uskønne og ukultiverede Bevægelser og overanstrengte Nerver«. ²⁵

Else Thomsen ser den fremvoksende

Fra et kvindeatletikstævne på Frederiksberg Stadion i begyndelsen af 1930'erne med udøvere fra Mariendal og FIF. Deltageren, der længst til venstre springer i mål og bliver kåret som vinder af 60 meter løbet, er Inge Lærke, som har udlånt billedet

kvindeatletik som en fare for idrættens rolle for samfundet og for udviklingen og fastholdelsen af kvindeligheden. Efter hendes mening er der kun een ting at gøre:

»Slig Idræt med haard Konkurrence eller Rekord som Maal bør derfor bandlyses for Kvinder af Hensyn til deres legemlige Kræfter, deres mindre robuste Nervesystem og deres forskellige Oplagthed de forskellige Tider paa Grund af de fysiske Love, som gælder for dem.«²⁶

Men vil DIF og DAF gå med til at »bandlyse« kvindeatletik?

Konsekvenserne

Else Thomsens kritik af kvindeatletikken i 1932 fik til følge, at DIF nedsatte et »Kvin-

deidrætsudvalg«, hvis opgave var at »undersøge hvilke Idrætsgrene indenfor DIF, der egner sig for Kvinder og indenfor hvilke Former, de bør dyrkes.«²⁷

Udvalget kom til at bestå af de to kvindelige bestyrelsesmedlemmer i DIF, Gudrun Schouw-Jensen og Julie Simonsen,²⁸ af 3 læger samt – lidt senere – af Else Thomsen selv.

Fra DIF's side var der lagt op til, at den medicinske vurdering af kvindeidrætten var det afgørende, og interessen samlede sig om, hvorvidt idrætsudøvelse havde konsekvenser for menstruation og fødeevne, mens de felter, der var vigtige for Else Thomsen – det pædagogiske og det æstetiske – stort set ikke blev behandlet i udvalgets arbejde.

Slutresultatet blev da også, at udvalget kom med to udtalelser: En flertaludtalelse fra lægerne og Julie Simonsen, og en mindretalsudtalelse fra Else Thomsen og Gudrun Schouw-Jensen.

De to udtalelser fra udvalget blev behandlet i DIF's bestyrelse, som udtalte sig i meget florumvundne vendinger:

»Der kan af Udvalgets Betænkning om Kvindeidræt ikke udledes noget, som berettiger til et Forbud mod »den konkurrencebetonede Kvindeidræt«, men der kan paa den anden Side heller ikke udledes, at denne er farefri.«²⁹

Med hensyn til idrættens organisering har Else Thomsen og Gudrun Schouw-Jensen i deres udtalelse konkluderet at:

»Kvindernes Idræt bør ledes af Kvinder. Regler og Love for Kvindeidræt skal ordnes af Kvinderne selv, og Organisationsforholdene maa ændres.«³⁰

Men DIF's bestyrelse tilslutter sig på dette felt flertallet i udvalget, som har fremsat:

»et Forslag til Optagelse af Kvinder i Ledelsen for at varetage de kvindelige Idrætsudøveres særlige Interesser og fastsætte de Fordringer, der kan stilles.«³¹

Dette lukker luften ud af kvindernes bestræbelser på at få politisk indflydelse i idrættens organisationer. Et bestyrelsesmedlem her og der kan det blive til; men tankerne om et særligt kvindeidrætsforbund, som blandt andet Gudrun Schouw-Jensen tidligere havde formuleret, løber ud i sandet. De kvindelige idrætsledere ved godt, at dette projekt er dødfødt, hvis ikke DIF vil støtte ideen.³²

Kvindeatletikken fortsætter som hidtil, og hermed sættes der punktum for diskussionen om køn og idræt i DIF; et punktum som kommer til at vare 50 år.

Og Else Thomsen selv?

Hun forsvinder fuldstændig fra DIF's

synsfelt – undtagen som en skrækfigur. I et referat fra et bestyrelsesmøde i DIF i 1936 hedder det:

»Radiofonien havde foreslaaet frk. Fornæs at lave sit Foredrag »Kvinderne og Idrætten« om til en Diskussion, hvori Deltagerne skulde være frk. Fornæs, frk. Friis-Skotte og frk. Else Thomsen.

Formanden [Castenschiold] havde paa frk. Fornæs' Henvendelse til ham paa det bestemteste fraraadt frk. Fornæs at gaa ind derpaa. Diskussion angaaende Kvindeidræt med frk. Else Thomsen ikke ønskelig. Frk. Fornæs af samme Mening.«³³

En røst fra fortiden?

Kunne det ende anderledes? Var Else Thomsen med sine ideer om særart og forbud mod kvindeatletik ikke allerede i 1930erne et levn fra fortiden? En stemme fra før kvinderne fik ben? Havde hun levet i en isoleret frøkenkultur alt for længe til at se, hvordan verden og kvinderne omkring hende havde udviklet sig?

Eller kan hendes kritik fortælle om centrale uenigheder i datidens syn på idræt og kvindelighed?

DIF-ledelsens reaktion på Else Thomsen udtalelser viser, at parterne talte helt forbi hinanden. I DIF forstod man ikke, hvor afgørende betydning kønnet havde for Else Thomsen og lederne i de kvindelige idrætsforeninger.

DIF/DAF mente, at kvindeatletikken kunne gøres acceptabel ved at tilpasse redskaber og distancer en smule, så kvinderne ikke blev udsat for store belastninger. Set med DIF's øjne var kvindelighed først og fremmest en biologisk størrelse.

Else Thomsens kvindelighedsbegreb var langt mere omfattende og indeholdt en række normer om, hvordan man som kvinde skulle opføre sig, hvis man ville bevare

sin kvindelighed. Ikke mindst var det af betydning, hvordan man brugte sin krop, om man gjorde det på en måde og i sammenhænge, der respekterede den »særlig kvindelige Bevægelsesform«.

Else Thomsens konsekvente særartstankegang gjorde, at det var umuligt at opnå en kompromisløsning med DIF, fordi den eneste løsning hun kunne acceptere var, at der blev oprettet et særligt kvindeligt idrætsforbund, og dette stod bestemt ikke på DIF's dagsorden.

Så selve konflikten mellem DIF og Else Thomsen var nok uløselig, og DIF har som den sejrende part haft eneret på at skrive historien og har derfor kunnet skrive kønnet ud af idrætshistorien.

Men kan vi i dag bruge Else Thomsens synspunkter til at forstå kønnets rolle i den moderne idræt?

Else Thomsens særartstankegang rummede både frigørende og bevarende elementer. Hendes insisteren på kvindelighedens særart lagde ikke op til en passiv tilpasning til et mandsdomineret samfund. Tværtimod mente hun, at kvindelighedens særart netop begrundede kvindens dominans på en række samfundsområder – som for eksempel at varetage alle aspekter af den kvindelige idræt. I den forstand kan man se hendes særartstanker som frigørende i forhold til kvinders livsmuligheder, ikke mindst fordi hun insisterede på, at kvin-

der skulle lede deres idræt ud fra helt andre grundsynspunkter end mændene gjorde det. Else Thomsen ønskede ikke 50% kvinder og 50% mænd alle vegne; men 100% kvinder på de kvindelige områder.

Den bevarende side af særartstankegangen kom til udtryk i hendes absolutte og meget fastlåste normer for kvindeligheden og dens grænser. Ud fra disse normer formede hun sit syn på kvindeidræt, og eksempelvis kunne atletikken som konkurrenceidræt ikke rummes inden for denne forståelse.

I dag er det vel næppe muligt at forestille sig et forbud mod kvindelig idrætsdeltagelse i bestemte idrætsgrene. Og det skønt det er kvindekroppen, som på flere felter har måttet betale størstedelen af den moderne eliteidræts omkostninger: Brugen af mandlige kønshormoner, den voksende udbredelse af anorexi og af menstruationsforstyrrelser hos hårdtrænende idrætskvinder stiller spørgsmålstejn både ved sportens udvikling i det hele taget og ved kvinde-sportens udvikling i særdeleshed.

Set i dette lys, må man erkende, at Else Thomsen allerede i 1932 havde et meget skarpt blik for, at sporten i sit udgangspunkt var udtryk for mandlige værdier, og for at det ikke var muligt at indføje kvindelige værdier i sporten, uden at den grundlæggende blev ændret.

Noter

1. Kvindeligt Idræt nr. 1, september 1932, s. 2.
2. DIF protokol, 30/10 1932.
3. Københavns Borgerrepræsentations forhandlinger 1918-19, bd. 2.
4. Mørch 1982, s. 312.
5. Kvindeligt Idræt nr. 1, september 1932, s. 2.
6. K.A.Knudsen, (f. 1864) cand.theol., forstander for Statens Gymnastikinstitut 1911-27. Meget optaget af gennem gymnastik at rette krumme rygge op.
7. Danmarks Radio 1932, trykt i Ungdom og Idræt, nr 19, 1932, samt i Nordisk Kvinnoidrott. Citaterne i det følgende stammer alle fra dette foredrag.
8. Dette forhold var man opmærksom på i DIF. Formand Castenschiolds første ord i bestyrelsen til Else Thomsen er disse:
«Til Frøken Else Thomsen udtalte Formanden, at han haabede, at det maatte blive til Glæde for saavel Skolen, – som Frøkenen repræsenterede – som for de voksnes Idræt, at Frøkenen havde faaet Sæde i Bestyrelsen». (Bestyrelsesmøde 20/2 1929, s. 105, DIF-arkiv, Pakke 13, Rigsarkivet).
9. Dette udgangspunkt i egen situation og livsverden er konsekvent hos Else Thomsen. Sammenligner man radioforedraget fra 1932 og en artikel fra 1942, begge med titlen »Kvinderne og Idrætten« vil man da heller ikke kunne konstatere nogen særlig udvikling eller ændring i synspunkterne hos Else Thomsen. (Artiklen gennemgås i afsnittet »Gymnastik, idræt og kvindelighed«).
10. For en uddybning af disse begreber henvises til Bente Rosenbeck: Kroppens politik, s. 51-56 (1992).
11. Artiklen findes i bogen Kvinden i Danmark, (1942).
12. Lindhard, Johannes, (1870-1947), professor, dr.med., forstander for Statens Gymnastikinstitut 1930-38.
13. Johannes Lindhard: Den specielle Gymnastikteori, København 1914.
14. Citaterne i det følgende er fra radioforedraget »Kvinderne og Idrætten« 1932. (Ungdom og Idræt nr. 19, 1932).
15. Se DIF-arkiv pakke 68, Rigsarkivet.
16. DIF's Aarsberetning 1933 s 78 – DAF's afsnit.
17. Dog må det nævnes, at kvinder i Danmark havde dyrket atletik i forbindelse med idrætsmærkeprøverne helt fra 1922; men her var der ikke tale om konkurrence. Else Thomsen var blandt andre godkendt som kontrollør i atletikdisciplinerne – eller fri idræt, som det hed – for kvinder.
Desuden havde der ved enkelte lejligheder været tale om kvindeligt deltagelse i atletikstævner, blandt andet i 1922 på Østerbro Stadion.
18. Officielle Efterretninger (OE) nr 176, 3/7 1929.
19. Oluf Madsen, formand for DAF 1927-29.
20. Begge citater fra OE 182, 15/11 1929.
21. Inge Lærke, f. Rønøde, der deltog i stævnet i 1930 for Mariendal, fortæller i et interview i august 1996: »Det jeg husker bedst, det er nu det første stævne. Der blev skrevet: Der er lang vej til Tipperary.«
22. Politiken 21/7 1930.
23. Herom fortæller 1930'ernes dygtigste atletikkvinde Inge Schmidt Nielsen fra Idrætsforeningen Mariendal:
»Nu er det saa viseligt indrettet, at Mænd og Kvinder ikke maa være samtidig paa Stadion. Jeg kunde godt lide at vide, hvorfor det ikke tillades. Er de højere Magter bange for, at Paaklædningen er umoralsk? Da vil jeg blot bede samme Magter gaa en tur i en Svømmehal, saa vil de sikkert faa et Chok. Naa, det var et lille Sidespring, men dette Forbud var dog Skyld i, at vi maa vente til Mørkets Frembrud, inden vi kan komme ind paa den store Bane og træne i Løb« (Den danske Idrætsbog, 1935, s. 1151).
24. Interview med DAF's formand Johannes Larsen i Berlingske Tidende 3/11 1932.
25. Fra Else Thomsen radioforedrag »Kvinderne og Idrætten«, Ungdom og Idræt nr. 19, 1932.
26. Fra radioforedraget.
27. Bestyrelsesmøde i DIF 10/11 1932, DIF-arkiv pakke 13, Rigsarkivet.
28. Gudrun Schouw-Jensen, gymnastiklærerinde og formand for Kvindeligt Idrætsforening 1923-35.
29. DIF-arkiv pakke 13, bestyrelsesmøde 8/12 1933, Rigsarkivet.
30. DIF-arkiv pakke 68 »Kvindesagen«, Rigsarkivet.
31. DIF-arkiv pakke 13, bestyrelsesmøde 8/12 1933, Rigsarkivet.
32. Se DIF-formanden Castenschiolds skrivelse »Sagen angaaende »Kvinde-Athletiken«, 2/11 1932 i DIF-arkivet pakke 68, Rigsarkivet, samt Gudrun Schouw-Jensen på bestyrelsesmødet i DIF 10/11 1932. (DIF-arkiv, pakke 13, Rigsarkivet).
33. DIF-arkiv, pakke 13, bestyrelsesmøde 6/4 1936.

Kilder og litteratur

Berlingske Tidende 5/9 1929.

DIF Aarsberetning 1933.

DIF-arkiv, Rigsarkivet, pakke 13 og 68.

Hermann, Aage (red): Den danske Idræts Bog, bd. 1-

2, Dansk Haandbogs Forlag, København 1935.

Kvindelig Idræt nr 1, september 1932.

Københavns Borgerrepræsentations Forhandlinger
1918-19, bd. 2.

Mørch, Søren: Den ny Danmarkshistorie 1880-1960,
Gyldendal 1982.

Politiken 5/9 1929 og 21/7 1930.

Rosenbech, Bente: Kroppens politik. Museum Tusulanums Forlag, Københavns Universitet, København 1992.

Thomsen, Else: Kvinderne og Idrætten i Kvinden i Danmark, 1942.

Thomsen, Else: Kvinderne og Idrætten i Ungdom og Idræt nr. 19, 1932.